

## BEKEND VAN HET BERENBOS IN RHENEN



[www.BEARSinMIND.org](http://www.BEARSinMIND.org)



PAG. 2

### Beren in Slovenië

Naar aanleiding van de recente IBA conferentie staan we stil bij de beren populaties in Slovenië.



PAG. 7

### Wolven in de Benelux

Hoeveel wolven zijn er eigenlijk al in de Benelux en gaan zij zich permanent vestigen?



PAG. 8

### Berefeest

Fotoverslag van het Berefeest op zondag 26 augustus. Het weer was bijzonder goed.



PAG. 9

### Holenbeer DNA

Interessant wetenschappelijk nieuws over het percentage holenbeer DNA bij Duuk en Igor!

NOVEMBER 2018

Deze Berekrant is een uitgave van BEARS in MIND - Stichting voor beren



# Berekrant

99



## Wolven in Het Berenbos!

Al jarenlang leven er wolven naast de beren in Het Berenbos. Een beproefde combinatie die ervoor zorgt dat de dieren scherp blijven. Zo moeten de beren hun eten goed in de gaten houden om te voorkomen dat de wolven iets afpakken. Ook kunnen ze elkaar op een speelse manier uitdagen. In 2006 werd een roedel van vier mannetjes geïntroduceerd, waarvan de laatste wolf in juli 2017 op hoge leeftijd overleed. Daarna volgde een 'wolfloze' periode, en was het wachten op de nieuwe roedel. In juni 2018 was het gelukkig zover, en arriveerden de nieuwe wolven. Het ging om een roedel van vijf mannetjes, allemaal broers, maar wel variërend in leeftijd.



### Achtergrond

De wolven komen uit het Highland Wildlife Park in Kingussie, Schotland. In dit uitgestrekte park hebben de wolven een prachtig onderkomen. De vijf Europese wolven hebben dezelfde ouders, en leefden in Schotland in een 'pack' van 16 wolven, bestaande uit 6 mannetjes en 10 vrouwtjes. Met instemming van de stamboekhouder mochten ze naar Ouwehands Dierentpark komen. Twee wolven zijn in juni 2016 geboren en dus 2 jaar oud, de andere drie zijn van mei 2017. Hun jonge leeftijd maakt dat ze erg nieuwsgierig en alert zijn. Bij vlagen lijken ze onvermoeibaar, en rennen ze rondje na rondje door Het Berenbos.

### Uitdagen

In het begin moesten ze aan het verblijf wennen, en maakten ze voor het eerst kennis met het schrikdraad, dat langs al het hekwerk is aangelegd. Het duurde even voordat ze op hun gemak waren, maar ze leerden erg snel. Daarna volgde een tweede uitdaging, de beren! Enkele beren waren zeer nieuwsgierig naar de nieuwe bewoners. Björna kon bijvoorbeeld bijna niet wachten tot ze interactie kon hebben met de wolven, maar ook Tory en Wolke toonden veel belangstelling. De wolven lieten het allemaal toe, en kropen langzaam uit hun schulp. Inmiddels voelen de wolven zich op hun gemak in Het Berenbos.



De beren zijn tolerant jegens de wolven maar worden liever niet gestoord tijdens het eten. Wolke beschermt haar eten altijd bijzonder goed.



De wolven hebben een paar favoriete slaapplekken, waar ze vaak met z'n allen bij elkaar liggen. Het voormalige hol van Niki hoort hier ook bij.



Niet alleen Björna zocht de wolven op, ook Wolke was in het begin behoorlijk nieuwsgierig. Ze liet de wolven aanvankelijk heel dichtbij komen.



## BEREWEETJE

De wetenschappelijke naam voor de Europese grijze wolf (deze soort woont ook in Het Berenbos) is *canis lupus lupus*.



## T-SHIRT ACTIE

Altijd al berenbeschermmer willen worden? Dan is het nu de tijd om de daad bij het woord te voegen, want als u door het invullen van de bon op pagina 11 lid wordt van Bears in Mind voor een bedrag van minimaal € 35,- dan krijgt u een ECO design T-shirt geheel gratis!

Meer informatie over deze actie leest u op pagina 12.



De blik van Philipp Jordan

DAG 23  
ZE HEBBEN ME NOG STEEDS NIET DOOR. MAAR IK HAAT DAT ZOETE SPUL





# BEREN IN SLOVENIË

Ljubljana, de hoofdstad van Slovenië, stond half september in het teken van een groot berencongres georganiseerd door de 'International Bear Association' (IBA). Vier dagen lang passeerden presentaties van onder andere berenwetenschappers, non-profit organisaties en studenten de revue. De meeste van de ongeveer 600 bruine beren in Slovenië komen voor in de Dinarische Alpen, een hotspot voor biodiversiteit in Europa. Behalve beren komen hier ook wolven en lynxen voor. Het blijkt dat ze prima samen leven, maar dat kleptoparasitisme wel regelmatig voorkomt. Kleptoparasitisme houdt in dat beren de prooi opeten die gedood is door een lynx of wolf. Lynxen zijn gevoeliger voor de aanwezigheid van beren en ongeveer 15% van hun gedode prooi gaat verloren aan de beer. Met als gevolg dat de lynx vaker op jacht moet.

Net als in veel andere landen, worden in Slovenië beren gevoerd op speciale plekken

in het bos. Tijdens het jachtseizoen worden hier helaas beren geschoten, maar buiten dit seizoen kunnen natuurliefhebbers beren in hun natuurlijke habitat observeren vanuit een kijkhut. Dit jaar is er een overvloed aan voedsel beschikbaar in de bossen, dus er werden voor de deelnemers aan de IBA conferentie geen excursies georganiseerd om beren in het wild te observeren.

Vanuit de gezonde wilde populatie in Slovenië is er sinds 1996 een aantal beren naar de Pyreneeën verplaatst. Hier leven nu ongeveer 30 beren, waarbij de grootste populatiegroei plaatsvond in 2006, met de uitzetting van twee beren. Al leven er nu weer beren in de Pyreneeën, de genetische diversiteit is helaas beperkt.

Bears in Mind heeft, in samenwerking met een Poolse onderzoekster, de afgelopen maanden hard gewerkt om gegevens te verzamelen over



Ljubljana



Beer in Slovenië

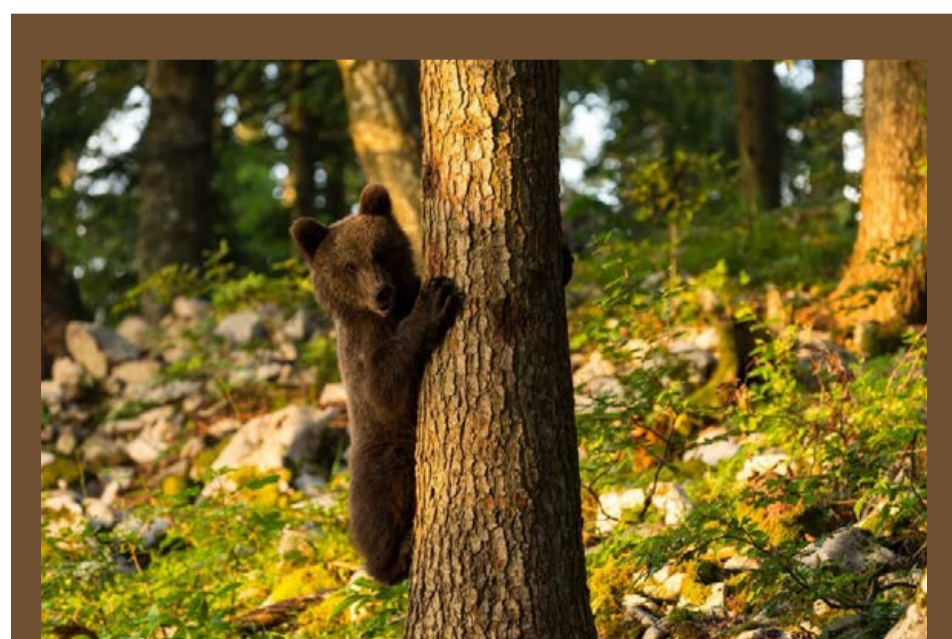
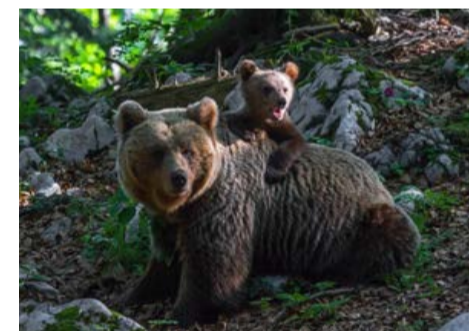
beren die in gevangenschap leven in Europa. Al jaren houdt Bears in Mind een database bij van meldingen van beren die wereldwijd onder slechte omstandigheden gehouden worden. Er werden ook cijfers verzameld van diverse organisaties binnen Europa die betrokken zijn geweest bij meldingen, het vervoer of de opvang van beren in nood. Tijdens de IUCN Bear Specialist Group sessie op het congres in Ljubljana hield Bears in Mind een presentatie over de verbeteringen van welzijn van beren in gevangenschap. De eerste geregistreerde redding vond plaats in 1985 en gedurende de afgelopen 33 jaar zijn 552 beren gered en ondergebracht op betere locaties in dierentuinen en opvangcentra, waar hun welzijn aanzienlijk werd vergroot. Dit was voor ons allen een bijzonder positieve uitkomst. Met het vele berenleed waar we dagelijks mee geconfronteerd worden was het toch erg mooi om te zien dat zo veel vooruitgang is geboekt voor zo veel beren. De meldingen lopen nog steeds door, dus helaas is het werk nog niet klaar!

periode van tien jaar alle beren die onder slechte omstandigheden werden gehouden elders ondergebracht.

Niet alle landen waar beren in gevangenschap worden gehouden (buiten EAZA\* dierentuinen om) hebben inventarisaties naar de beren in gevangenschap uitgevoerd en het was dan ook een aanbeveling om hier verder aan te blijven werken. Ook werd ter discussie gesteld dat alleen een groter verblijf niet voldoende is om te zorgen voor het optimale welzijn van de beer. Een holistische aanpak is belangrijk, waarbij veel elementen een rol spelen, waaronder een verrijkingprogramma, een gebalanceerd dieet, een geschikt verblijf, en de juiste veterinaire zorg. Met als bijkomend voordeel dat een goed berenverblijf bezoekers kan inspireren waardoor ze eerder geneigd zijn beren in het wild te beschermen.

\* EAZA = European Association of Zoos and Aquaria

Ook merkten we op dat er over de afgelopen 15 jaar meer reddeningen hebben plaatsgevonden. Dit wordt mogelijk veroorzaakt doordat meer welzijnsorganisaties bezig zijn met de berenproblematiek. Een andere verklaring is dat er een verbeterde regelgeving is met betrekking tot het houden van beren in gevangenschap. Zo werden in Polen over een



De Dinarische Alpen herbergen een van de grootste bosgebieden van Europa, maar zelfs hier heeft de mens een grote impact op het ecosysteem. De aanwezigheid van mensen beïnvloedt niet alleen de interactie tussen toproofdieren, maar ook hun interactie met andere diersoorten. En ook hier komen beer-mens conflicten voor, doordat beren voor financiële schade zorgen. Om mens en beer harmonieus samen te laten leven wordt er gewerkt aan schade preventie.



Annemarie Weegeenaar  
directeur

## Bears in Mind

### Beren in gevangenschap helpen

Beste Berenbeschermers,

Het jaar 2018 stond in het teken van 25 jaar berenbescherming. In de afgelopen 25 jaar heeft Bears in Mind dertig beren een nieuw onderkomen kunnen bieden in Het Berenbos en hebben dankzij de coördinatie van Bears in Mind meer dan zeventig andere beren verspreid over Europa een betere plek gekregen. Tijdens een recent berencongres in Ljubljana, Slovenië hield Bears in Mind een presentatie over de verbeteringen van het welzijn van beren in gevangenschap. Gegevens uit de Bear Alert database werden gecombineerd met cijfers van diverse organisaties uit Europa. De aantallen waren verrassend positief; 552 beren zijn over een periode van 33 jaar gered en ondergebracht in betere verblijven met als gevolg een verbetering van hun welzijn. Een hele mooie prestatie en een teken dat goede samenwerking een positieve impact kan hebben op het leven van individuen. Desondanks zijn er nog steeds veel beren die onder slechte omstandigheden gehouden worden dus het werk is nog niet klaar!

Behalve dat Bears in Mind de opvang van beren in nood steunt, zijn er ook projecten gefinancierd die onderzoek verrichten naar beren in het wild zodat ze beter beschermd

kunnen worden. Zo heeft Bears in Mind over de afgelopen 25 jaar samengewerkt met circa vijftig projectpartners in bijna dertig landen. En dat hebben we bereikt met uw steun!

Dit jaar kunnen we terugblikken op een succesvolle eerste editie van de Bears in Mind Award en het team is al weer druk bezig om dit mooie evenement ook volgend jaar te organiseren. Ook kunnen we terugkijken op een prachtig Berefest. Jong en oud konden genieten van diverse activiteiten zoals het voeren van zelfgemaakte berehapjes, radiozender Regio 90 zorgde voor leuke muziek en interviews met berenbeschermers, en het optreden van Ray Klaassen zorgde voor een erg gezellige sfeer in de burcht.

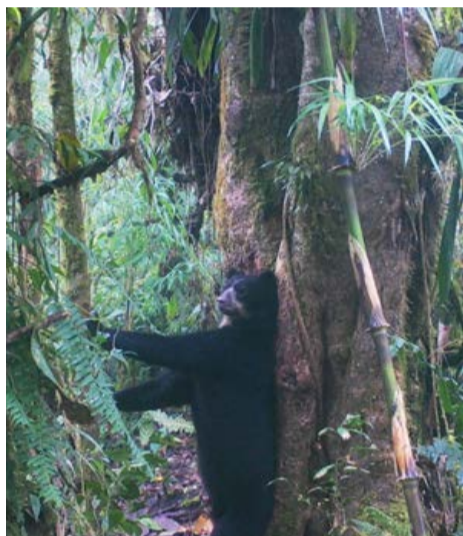
Met de langere nachten en koelere temperaturen vertonen de beren al vaker gedrag dat duidt op de aankomende winterrust. Sommige beren laten zich alleen nog tijdens het voeren zien en al snel zal Dadon als eerste zijn hol in kruipen. Maar met de vijf jonge wolven blijft Het Berenbos ook in de winter een prachtige plek om te bezoeken.

Beregroet,  
Annemarie



# BRILBEREN WILLEN GRAAG 'GEZIEN' WORDEN

Uit het door Bears in Mind gesteunde onderzoek naar brilberen in het Zuid-Amerikaanse Ecuador komt naar voren dat deze beren in het dichte nevelwoud een heel scala aan communicatie methoden hebben ontwikkeld. Met behulp van cameravallen werden in twee verschillende onderzoeksgebieden de diverse gedragingen vastgelegd. Het blijkt allemaal om geuren te draaien, die worden achtergelaten op bomen.

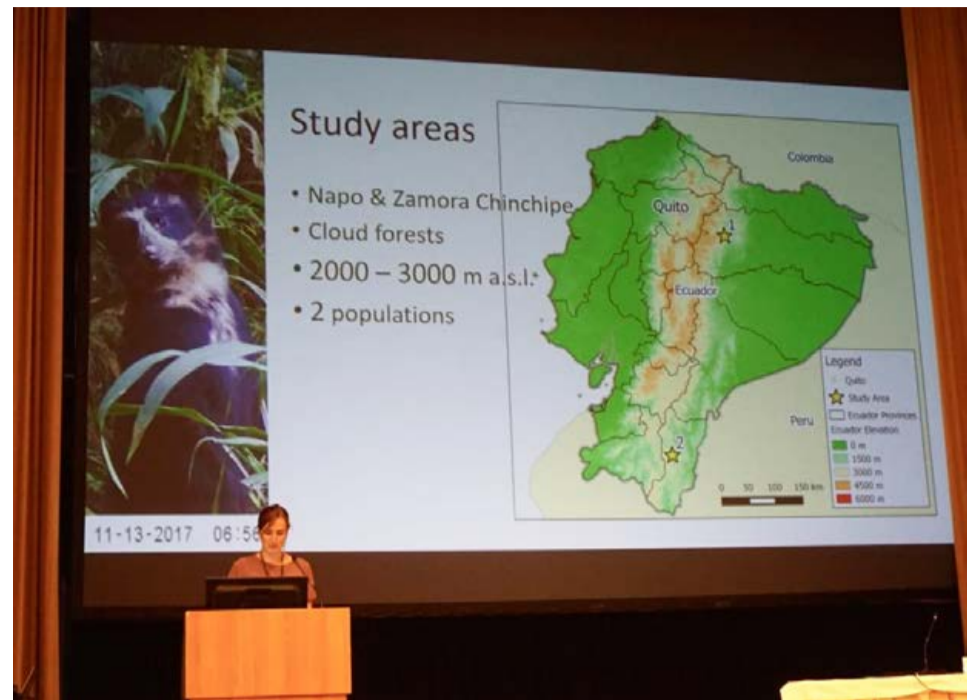


In het regenseizoen (december tot en met februari) zijn de meeste gedragingen door de cameravallen geregistreerd. Dit geldt voor beide gebieden. Voor de onderzoekers is het belangrijk te weten wanneer de 'drukke' periode is, om zo meer te weten te komen over het paarseizoen. Mannetjes willen graag weten waar andere mannetjes, maar natuurlijk ook de vrouwtjes zich bevinden. Deze vrouwtjesberen, al dan niet met jongen, laten op hun beurt weer aan de mannetjes merken wie ze zijn en of ze bereid zijn om te paren.

Naast het vastleggen en inzichtelijk maken

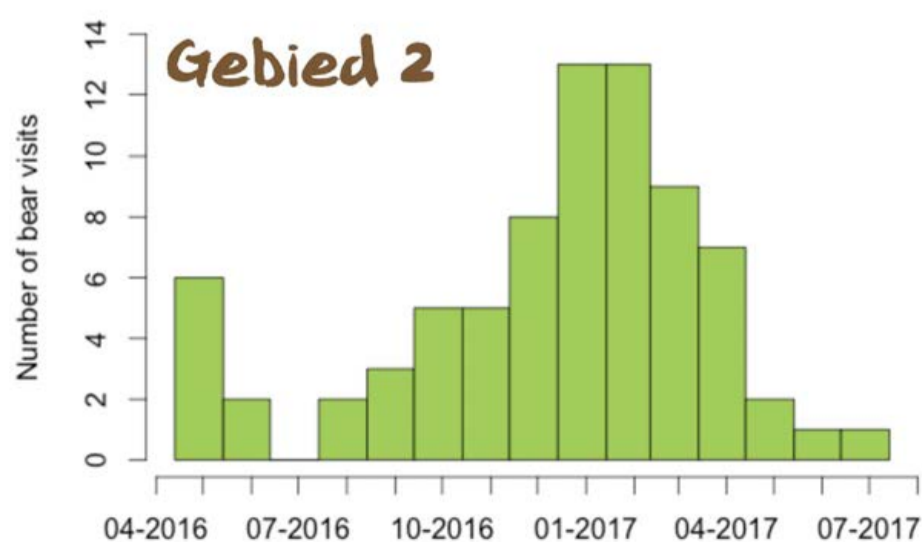
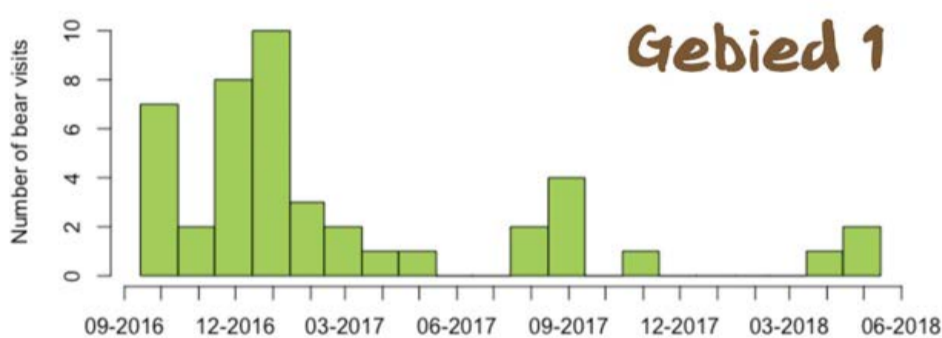
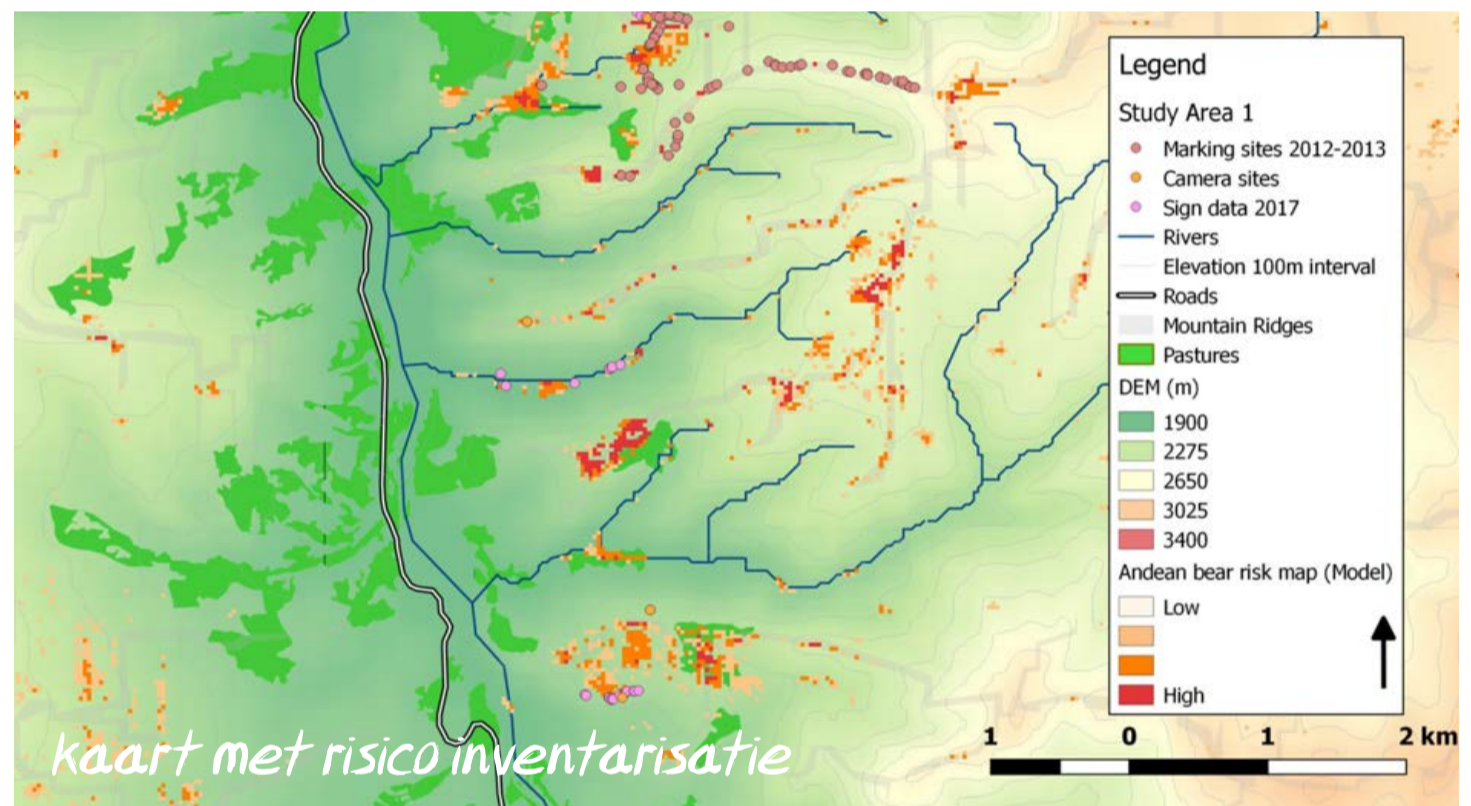
van het sociale gedrag van de brilberen, willen de onderzoekers ook weten aan welk type terrein de beren de voorkeur geven. De resultaten laten zien dat beren in deze gebieden de voorkeur geven aan redelijk goed begaanbaar terrein, waar dus ook mensen gebruik van maken. Een grote bedreiging voor de beren vormen de boeren. Zij hakken stukken bos om voor hun vee, waardoor de beren over steeds minder habitat beschikken. Verder vallen koeien soms ten prooi aan de beren. Hierdoor ontstaan conflicten tussen beer en mens. Voor het onderzoeksteam is het dus van belang om ook de kale 'graasweiden' midden in het bos in kaart te brengen. Al deze gegevens worden in modellen verwerkt om te kunnen voorspellen waar het risico op conflicten het grootst is.

Het komende jaar zal meer data verzameld



worden om de brilberen in dit deel van Zuid-Amerika nog beter te begrijpen, om zo de

juiste maatregelen te kunnen nemen ter bescherming van deze kwetsbare beersoort.



## Markeergedrag

Tot de meest waargenomen gedragingen door middel van de cameravallen behoren het schuren van rug of nek op de door andere beren gemarkeerde plekken (95%) en het opsnuiwen van geuren (93%). Verder zetten beren graag hun klauwen in de bomen (40%) en worden de mannetjes opgewonden waardoor in één derde van de gevallen de beer een erectie krijgt. Bij één

vierde van de waarnemingen wordt op de plekken gelikt, verder wordt in de boom gebeten, er wordt overheen geplast, met de poten gemarkeerd (bij de poten zit een geurklier) en in 5% van de waarnemingen ziet men beren de vacht verzorgen. Volgens de onderzoekers kan het markeren met de poten door mannetjes gezien worden als een teken van dominantiebepaling.





## DAG VAN DE NATUUR

Al jarenlang is Bears in Mind actief lid van de GlobeGuards, een verzameling van kleine Nederlandse organisaties die zich inzetten voor natuurbescherming. Op 4 oktober was het tijd voor de achtste editie van de 'Dag van de Natuur', de veiling van natuurbelevissen door leden van GlobeGuards. Traditiegetrouw vond dit evenement plaats in Burgers' Zoo in Arnhem. Ook dit jaar werden alle veilingitems weer aan de man gebracht door de immer energieke en onovertroffen Willem Reimers. De feestelijke avond werd ingeluid door een inspirerend betoog van speciale gast Meindert

Brouwer, over het economische belang van het Congo regenwoud bekken. De veilingitems waren opnieuw enorm divers en liepen uiteen van het traceren van cheeta's en luipaarden in Namibië, een berenopvangcentrum bezoeken in Armenië, een zoektocht naar wolven in Duitsland, tot een compleet verzorgde reis naar een beschermd natuurgebied in Belize. De totale opbrengst voor de leden van GlobeGuards bedroeg uiteindelijk € 100.000,-. Bears in Mind dankt alle bidders en iedereen die zich heeft ingezet voor dit geweldige evenement!



## DAG VAN HET PARK

Onze 'vrijwilliger van de buitendienst' Marjan Franken was op zondag 16 september voor de eerste keer namens Bears in Mind aanwezig op de 'Dag van het Park' in Leiderdorp. Het evenement vond plaats op een prachtige locatie, namelijk park De Houtkamp. Er waren veel activiteiten georganiseerd, zoals

kinderyoga, een bootcamp introductie, muziek workshops en diverse optredens. In deze ambiance was het prettig toeven, en naast de verkoop van berenartikelen heeft Marjan weer veel mensen geïnformeerd over het werk van Bears in Mind en Het Berenbos. Voor herhaling vatbaar dus!



## NADINE OK RUN

Op zondag 14 oktober vond de tiende en allerlaatste Nadine OK Run plaats, georganiseerd door Wanda en Jacques Beemsterboer van de Nadine Foundation. Dit loop- en wandelfestijn vond traditiegetrouw weer plaats in Hoorn, en met dit evenement brengen Wanda en Jacques hun strijd tegen zinloos geweld onder de aandacht. Na tien jaar vonden zij het echter tijd om er een punt achter te zetten, en zich te richten op

de kernactiviteiten van de stichting. Bears in Mind directeur Annemarie Weegenaar kon door een blessure helaas niet meelopen, maar zij heeft vanaf de zijlijn alle deelnemers aangemoedigd. Verder werden er Berekranten uitgedeeld en stelde Bears in Mind 25 vrijkaarten beschikbaar om te worden verloot onder de deelnemers. De Nadine Foundation steunt Bears in Mind al jarenlang, en wij hopen dit contact nog lang te mogen voortzetten.



**CardShop** PRINT & DRUKWERK

Weerstraat 34 TIEL centrum

Gespecialiseerd in  
**Geboortekaarten  
 Jubileumkaarten  
 & Huwelijkskaarten**

Zakelijk drukwerk en websites  
[www.cardshop.nu](http://www.cardshop.nu)

Nieuw bij CardShop



diverse thema's - vooraf aanmelden - locatie: CardShop Tiel  
 info: [www.handletter-kalender.nl](http://www.handletter-kalender.nl) / volg ons op facebook

ZATERDAG 1 DECEMBER 15-17u EN KOOPZONDAG 2 DECEMBER 13-15u  
 WORKSHOPS DATA 2019 OP DE SITE



# BEARS IN MIND IS EEN ERKEND GOED DOEL



Sinds kort heeft Bears in Mind de status van 'Erkend Goed Doel'. Deze erkenning is verleend door het CBF (Centraal Bureau Fondsenwerving), de toezichthouder van de goede doelen sector, en houdt in dat Bears in Mind voldoet aan strenge kwaliteitseisen. Berenbeschermers die Bears in Mind steunen kunnen er van uit gaan dat hun bijdrage goed besteed is. Meer hierover is te vinden op de website van de publiekscampagne 'Geef gerust aan een Erkend Goed Doel'.



## Zeker

dat een Erkend Goed Doel:

- Bijdraagt aan een betere wereld
- Verantwoordelijkheid aflegt
- Zorgvuldig omgaat met geld
- Zich laat controleren



## Update beertje Ljubo

In de vorige twee Berekranten schreven we over beertje Ljubo in Montenegro. Het laatste nieuws was dat er een CITES export vergunning was afgegeven door het verantwoordelijke Ministerie van Milieu, die inmiddels ook eigenaar was. Maar helaas gaat de reddingsactie langer duren. De 'eigenaar' van Ljubo, die het beertje exploiteerde voor met name selfies, heeft een advocaat in de arm genomen en is naar de rechter gestapt. Inmiddels is hij in het gelijk gesteld en is hij nog steeds eigenaar van de beer, die hij ook niet wil afstaan. De CITES vergunning is ingetrokken. Corruptie is helaas niet ongewoon in dit deel van Europa. We laten het er echter niet bij zitten! Hopelijk kunnen we in de volgende Berekrant beter nieuws delen.

## Nieuwe magneten



Na jaren dezelfde magneten van de beren in Het Berenbos te hebben aangeboden, vonden we dat het tijd was voor een verandering. We hebben uiteindelijk gekozen voor geheel nieuwe magneten, met leuke foto's van de beren en in een iets andere look dan de oude magneten. Het formaat is wel gelijk gebleven, 8 x 5,5 centimeter. De hoeken zijn afgerond en er staat geen tekst meer op de achterkant. In plaats daarvan staan de naam van de

beer en het logo van Bears in Mind op de voorkant. De magneten hebben een dikke harslaag gekregen om ze tegen beschadigen te beschermen. Naast de tien beren is er ook een magneet van de wolven verkrijgbaar. Bestellen kan online via onze webshop of door het invullen van de bestelbon op pagina 11. De prijs is onveranderd, € 3,- per magneet. [webshop.BEARSinMIND.org](http://webshop.BEARSinMIND.org)



## Nieuws!

### WindShareFund Foundation

WindShareFund Foundation gaat Bears in Mind ondersteunen in haar doelstelling om beren en hun leefgebied te beschermen. Charles Ratelband, Managing Director van WindShareFund zegt over de samenwerking: "Bears in Mind gaat er vanuit dat de bescherming van de beer in het wild en in gevangenschap onlosmakelijk met elkaar verbonden zijn. Door het probleem bij de bron en duurzaam aan te pakken ontstaat er uiteindelijk een wereld waarin mens en beer harmonieus samenleven. Bears in Mind geniet erkenning op mondiaal niveau. Met het beschermen van het leefgebied van de beer wordt een bijdrage geleverd aan de kwaliteit van ons leefmilieu. De doelstellingen en aanpak sluiten nauw aan bij die van WindShareFund"

Annemarie Weegenaar, directeur van Bears in Mind: "Wij zijn verheugd dat de WindShareFund Foundation Bears in Mind gaat ondersteunen in haar initiatieven om beren en hun leefgebied te beschermen. Het is altijd fijn als het bedrijfsleven maatschappelijke betrokkenheid toont en mee wil werken aan een wereld waar beren en mensen in harmonie kunnen samenleven."



**WindShareFund**  
foundation

### Nieuwe beren in de Pyreneeën

Frankrijk heeft onlangs twee drachtige beren middels een helikopter in de Pyreneeën gedropt. De beren zijn afkomstig uit Slovenië. Het gaat om de zeven jaar oude Claverina en de achtjarige Sorita. Met deze uitzetting hoopt men de kleine populatie van nieuw bloed te voorzien. Zie ook pagina twee van deze krant.

*Uw mooiste cadeaus vindt u in de Tinwinkel in Rhenen (de grootste van Nederland)*



**Tinboerderij G.J. de Geest**

Addenshoeve 4, 3911 TG Rhenen • Telefoon (0317) 61 29 58  
E-mail: [Tinboerderij@hetnet.nl](mailto:Tinboerderij@hetnet.nl) • Internet: [www.tinboerderijdegeest.nl](http://www.tinboerderijdegeest.nl)





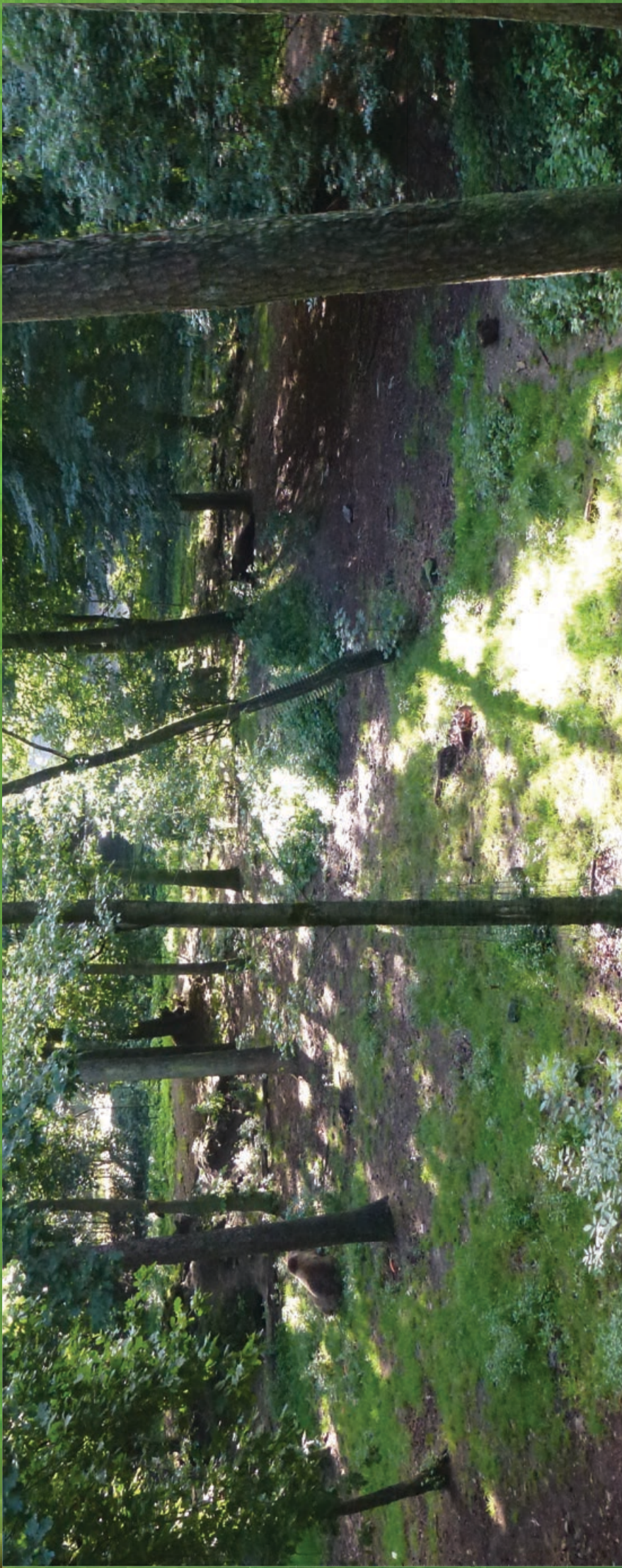
BEARS  
in  
MIND

# BERENBOS AVONTUUR

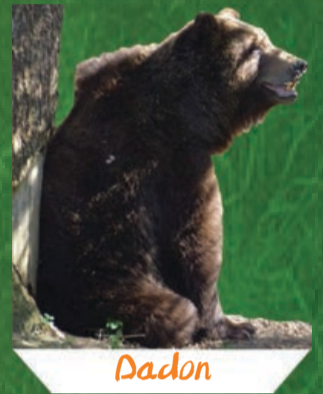
# KINDERPAGINA

## Bouw je eigen Berenbos!

Plak deze pagina op stevig karton, knip de Berenbos achtergrond en de bewoners uit. Vouw de randjes goed om en zet alles neer. Je kunt de figuurtjes verzwaren met bijvoorbeeld een knikker. Maak het nog leuker door een groen stuk karton als bodem te gebruiken. Veel plezier!



Björna



Dadon



Duuk



Igor



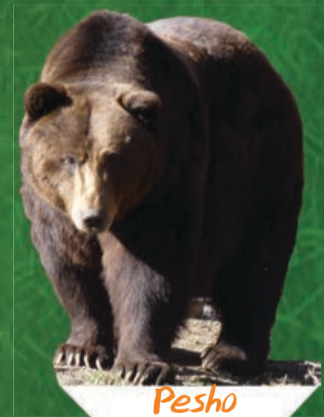
Keta



Maria



Mincho



Pesho



Wolke



Roedel



Tory



Wolf



# TERUGKOMST VAN DE WOLF NAAR NEDERLAND

door Erwin van Maanen - wolvendeskundige

Het begon in 2001 in de regio Lausitz (voormalig Oost Duitsland), in oude bruinkoolmijnen. In dit gedeelte van Noordwest-Europa vestigde zich het eerste wolvenroedel sinds mensenheugenis. De Lausitz is ook het gebied waar de laatste wolf van Duitsland – bekend als Der Tiger von Sabrodt – in 1904 werd afgeschoten. Het nieuwe ‘wolvenpaar’ bleek echter te bestaan uit een wolvin en een herdershond. De nakomelingen hiervan zijn grotendeels weggevangen. Al snel kwamen er meer wolven vanuit Polen, en de Lausitz werd een wolvenbolwerk van waar uit wolven zich verder in vooral het noorden van Duitsland gingen vestigen. Inmiddels zijn er al zo'n 80 roedels in Duitsland, gevestigd in grote natuurgebieden (waaronder militaire terreinen). Lege geschikte gebieden elders moeten nog gevuld worden. Gemiddeld worden jaarlijks 4 tot 5 welpen per roedel grootgebracht, wat momenteel voor een grote aanwas zorgt.

De jonge wolven verlaten binnen twee jaar het geboortegebied op zoek naar eigen leefgebied waar nog geen roedels gevestigd zijn, maar mogelijk al wel eenzame partners. Deze vaak lange dispersietochten zijn niet zonder gevaar. Veel jonge wolven worden aangereden of illegaal gestroopt. Toch is het ook verbazingwekkend dat onervaren wolven de barre tocht door het moderne cultuurlandschap overleven en vaak ongezien mensen passeren. De kans dat wolven elkaar in een onbezet gebied in ons drukke cultuurlandschap vinden lijkt laag, maar eenmaal gevestigd in een geschikt kerngebied



met voldoende rust, dekking en prooidieren vinden partners elkaar redelijk snel. Een nieuwe roedel kan dan binnen een jaar gevormd zijn. Wolven volgen en vinden elkaar blijkbaar goed via geurvlaggen (keutels en urine) die ze op veel plaatsen uitzetten. Roedelvorming neemt tevens toe naarmate er steeds meer jonge dieren rondzwerven.

Met de exponentiële toename van de wolvenpopulatie in Duitsland en Frankrijk komen er ook steeds meer jonge wolven naar de Benelux. In Nederland kwam de eerste (vermoedelijke) wolf terug in 2000 in Zeeuws-Vlaanderen; inmiddels vergeten als De Waaslandwolf. Het was toen meer dan een eeuw geleden (1879) dat de laatste vermeende wolf bij Heeze in Brabant werd gezien. In 2011 kwam bij Duiven (Gelderland) een tweede vermoedelijke wolf in beeld. De ‘Wolf van Luttelgeest’ die in 2013 in de Noordoostpolder ‘doodgereden’ werd gevonden bleek waarschijnlijk een Poolse grap te zijn. In 2015 werd een wolf onomstotelijk en meermaals op zijn tocht door Drenthe en in Groningen vastgelegd, wat leidde tot veel media aandacht. De aantocht van de wolf in Nederland werd overduidelijk. Deze manwolf liep echter terug naar Duitsland en werd kort daarop doodgereden. Hij staat thans opgezet in het natuurmuseum van Assen.

Sindsdien zijn meerdere wolven Nederland binnengelopen, maar de meeste werden kort daarop aangereden of zwierven in transit naar elders. Zoals de gezenderde wolvin Naya, die vanuit Duitsland was te volgen maar ongezien van Overijssel naar een militair oefenterrein in Vlaanderen liep en sinds kort daar een partner vond. Inmiddels loopt er een wolvin op de Veluwe, met mogelijk nog een wolf die al eerder in januari 2018 op de Hoge Veluwe werd gefotografeerd, maar waarvan we het fine niet weten. De wolf is weer terug in Nederland en roedelvorming op de Veluwe is nu goed mogelijk. De ecooloog Harm van Veen fantaseerde in 1975 in zijn boekje *De Veluwe natuurlijk?* al over de terugkomst van de wolf aldaar. Veel ruimte voor wolvenroedels in Nederland is er echter objectief bekeken niet. Nederland is te dicht bevolkt met veel drukke verkeerswegen en maar weinig natuuroppervlak. De wolf heeft rustig en veilig leefgebied (circa 300 km<sup>2</sup> per roedel) met veel wilde behoefde prooidieren. Cruciaal is dat de wolf niet te veel menselijke belangen schaadt, met name de schapenhouderij. Daarnaast dient de wolf ook in goede sociale verhouding tot andere roedels te staan. Dit vergt veel van onze tolerantie en een aanzienlijke natuurlijke ruimte. In Duitsland en Frankrijk zijn de ecologische randvoorwaarden beter (mede door plattelandsontvolking), maar daar ontstaan inmiddels ook conflicten. De roep om wolven ‘in te dammen’ of ‘wolf-vrije-zones’ neemt toe.

Predatie van landbouwhuisdieren – met name schapen lopen gevaar – kan voorkomen worden door verblijven met elektrische hekwerken te omheinen en in gebieden waar wolven gevestigd zijn ook speciale schapshonden als bewaking te gebruiken. In eerste instantie en als goedkopere methode kunnen gebieden met zogenaamde ‘fladders’ omspannen worden. Fladders zijn meestal rode of gestreepte wapperende linten aan een touw waar wolven bang voor zijn. Dit helpt vooral wanneer de wolven nog gebiedsvreemd zijn, zoals bij jonge wolven op dispersie die eerder geneigd zijn om schapen aan te vallen. Als wolven eenmaal gevestigd zijn en ze hun gebied met wilde prooien leren kennen, neemt de predatie op landbouwhuisdieren meestal af.

Hoe het verder gaat met wolven in Nederland is twijfelachtig, gelet op de geringe veilige natuurlijke ruimte die we de wolf kunnen bieden. Op korte termijn is een roedel op de Veluwe echter niet meer onaannemelijk. Dat nieuws zal velen verheugen en anderen in fel verweer brengen. De kunst is om daar in redelijkheid, objectief en ecologisch duurzaam mee om te gaan, in tegenstelling tot wat de Europese geschiedenis over de relatie tussen mensen en wolven ons leert.

Ecoloog Erwin van Maanen is co-auteur van het boek *‘De Wolf terug - Eng of enerverend?’*



## BERENBOS AVONTUREN

• ERIC SNELLEMAN

WWW.RODE-EGEL.NL





# BEREFEEST 26 AUGUSTUS

Wat een geluk hadden we met het weer tijdens deze editie van het Berefeest, want het bleef de hele dag droog en de zon liet zich ook van zijn beste kant zien. Het werd niet alleen een heel mooie dag, maar het was ook gezellig druk. Alle bezoekers vermaakten zich in de burcht van Het Berenbos en bij Karpatica, voor de ingang van Het Berenbos. Kinderen lieten zich schminken tot beer, tijger of superheld en deden spelletjes zoals ring werpen, blikken gooien en memorie. Dankzij een aantal trouwe berenbeschermers waren er een heleboel prachtige teddyberen te koop, die aan het einde van de dag bijna allemaal verkocht waren. De imker was er ook om te vertellen over honing en bijen, en kinderen konden kaarsen maken van bijenwas. De befaamde Berenbroodjes van Bakker Van Ledden van Bakkerij 't Haverland uit Veenendaal ontbraken natuurlijk ook niet. Deze editie was lokale zender Regio 90 ook aanwezig om verslag doen. Diverse berenbeschermers werden geïnterviewd, tussendoor klonk er swingende muziek en er was ook nog een fantastisch optreden van Ray

Klaassen. In Karpatica konden kinderen een echte gipsen pootafdruk maken en genieten van de show van performer Jeroen Schipper, 'Beer en de Honingboom'. Aansluitend aan elke show was er een kleurwedstrijd waarbij kinderen het boek van 'Beer en de Honingboom' konden winnen. Verder leefden de kinderen zich helemaal uit bij het maken van overheerlijke berenhapjes. Onder leiding van avonturier Toendra Tony werden de hapjes later op de dag aan de wolven en de beren gevoerd. De wolven hadden dit nog nooit meegemaakt. Ze rolden over de dennenappels heen en begonnen er zelfs van te eten. De beren lieten zich echter niet teveel afleiden en smulden van de met honing, pindaakaas en nootjes gevulde dennenappels. Ook de kraam van De Lachende Poffer, voor het Jungle restaurant, deed mee met het Berefeest; van elke verkochte portie overheerlijke poffertjes ging een hele euro naar Het Berenbos. Een geweldige actie, en de poffertjes vonden gretig aftrek. Wij bedanken alle berenbeschermers die zich voor het Berefeest hebben ingezet en er een bereleuke dag van hebben gemaakt!



*Berenhapjes maken*



*Beren en wolven*



*Dadon met dennenappel*



*Ray klaassen*



*Pootafdrukken maken*



## BRUINE BEER HEEFT HOLENBEER-DNA

Interessant nieuws van de Duitse bioloog Alex Barlow lazen we in augustus in *Nature Ecology & Evolution*. Barlow onderzocht samen met collega's delen van het genoom (de complete genetische samenstelling van een organisme, cel of virus) van holenberen (*Ursus spelaeus*) die tussen 71.000 en 34.000 jaar geleden leefden, om vervolgens de uitkomsten te vergelijken met het DNA van vroegere en moderne bruine beren (*Ursus arctos*). Uitkomst: de holenbeer leeft nog altijd een beetje voort in de bruine beer.



Dat betekent dat de soorten dus moeten hebben gepaard. Op zich best verrassend als we ons bedenken dat de holenbeer en de bruine beer flink van elkaar verschilden. Het dieet was wel gelijk, en bestond voornamelijk uit plantaardig voedsel. Maar een holenbeer was beduidend groter: staand

op de achterpoten kon hij een lengte van 3,5 meter bereiken, en grote mannetjes konden makkelijk een gewicht van 1000 kilo halen. Een holenbeer had ook een plattere snuit en een lager voorhoofd. Toch kunnen de twee soorten als zustersoorten worden beschouwd, met alleen een behoorlijk verschil in grootte. Beide soorten hebben in dezelfde periode geleefd (de holenbeer is ongeveer 25.000 jaar geleden uitgestorven) en deelden hetzelfde leefgebied, en soms zelfs dezelfde grot. Het is dus heel goed voor te stellen dat de soorten ook gepaard hebben.

Eenzelfde verhaal gaat overigens ook op voor mensen. Tussen *Homo sapiens*, neanderthalers en denisova-mensen was ook sprake van intersoortelijke seks. Opvallend is dat bruine beren uit Georgië het grootste aandeel holenbeer DNA blijken te bezitten, namelijk minstens 1,8 procent. West-Europese beren moeten het stellen met minstens 1,3 procent, Russische en Amerikaanse beren met minstens 0,9 procent. Dat betekent dat van alle beren in Het Berenbos de Georgische beren Duuk en Igor het grootste aandeel holenbeer in zich dragen. Dan ga je toch met andere ogen naar ze kijken...



### OVER DE ONDERZOEKSMETHODE

In dit onderzoek is het DNA van bruine beren, holenberen en ijsberen (*Ursus maritimus*) onderzocht. Omdat ijsberen en bruine beren nauwer verwant zijn aan elkaar dan aan holenberen (en dus een meer recente gemeenschappelijke voorouder hebben) is te verwachten dat ze ook vaker dezelfde genetische mutaties delen. Maar de onderzoekers vonden opvallend veel mutaties die alléén bij bruine beren en holenberen voorkomen, en niet bij ijsberen. Dat wijst erop dat die twee soorten in ieder geval nog gepaard hebben nadat de ijsberen van de bruine beren zijn afgesplitst.



Hoofdonderzoeker Axel Barlow zegt hierover: "We kunnen met deze methode alleen hybridisatie bij één soort (de bruine beer) ten opzichte van een andere soort (de ijsbeer) vaststellen. De 0,9 tot 2,4 procent holenbeer-DNA bij bruine beren is gebaseerd op de aanname dat ijsberen 0 procent holenbeer-DNA in zich dragen. Het zou kunnen dat er ook ijsbeer-holenbeer-hybriden bestonden, maar daarvoor zouden we meer onderzoek moeten doen. En als het zo zou zijn, dan zou de hoeveelheid holenbeer-DNA bij bruine beren zelfs nóg groter zijn dan nu."



Combineer uw bezoek aan  
Ouwehands Dierenpark, met een

high tea  
voor 2 personen.

18,50 p.p.

Tip! Parkeer uw auto kosteloos op onze parkeerplaats.  
De dierentuin is op steenworp afstand van ons hotel.

HOTEL **'t PAVILJOEN**

Grebbebeweg 103-105 - 3911 AV Rhenen  
Telefoon (0317) 619003 - info@paviljoen.nl - www.paviljoen.nl



# VALLENDE BLADEREN IN HET BERENBOS

Het mooie weer wilde van geen wijken weten, en zelfs in oktober liep de temperatuur op tot boven de twintig graden. Inmiddels is het gelukkig echt herfst geworden, en kennen de temperaturen weer normale waarden voor de tijd van het jaar. De beren hebben de warmte prima doorstaan en hebben niet stil gezeten; ze zijn allemaal bezig met het aanleggen van een wintervoorraad, en zijn al lekker dik geworden. Sommige beren beperken hun activiteiten al tot eten en slapen, en het zal niet lang meer duren voor de eerste beer in winterrust gaat. Waarschijnlijk zal dat Dadon zijn. De verwachting is dat Mincho weer een nest gaat bouwen in zijn verblijf.



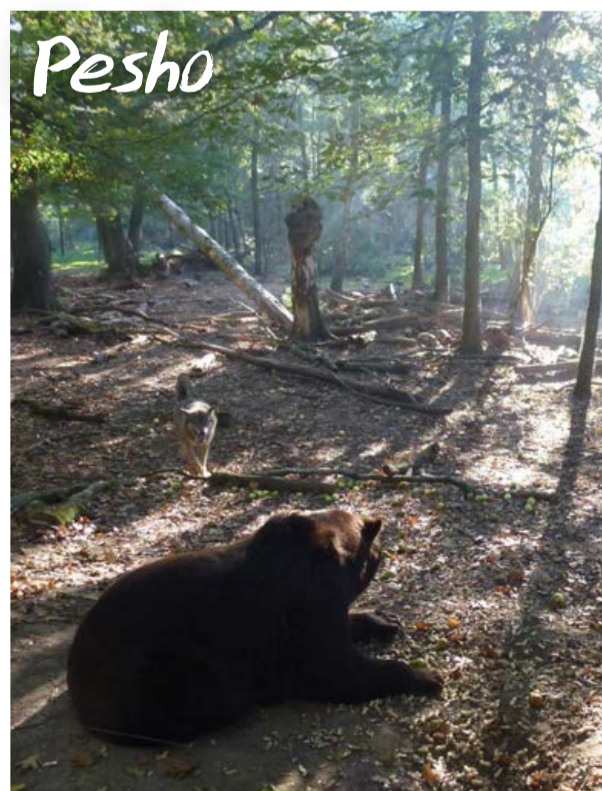
Tory



Op onze Facebookpagina vindt u regelmatig foto's en filmpjes van de beren in Het Berenbos.



Igor



Pesho



Björna



# ADOPTIE NIEUWS

Als we een wedstrijd zouden organiseren voor de beer die mensen het meest zien lopen, dan is er een grote kans dat Björna zou winnen. Deze dame op leeftijd blijft namelijk over een enorme berg energie beschikken, en wandelt vele kilometers door Het Berenbos. Dat doet ze zelfs in de winter, als de andere beren diep in winterrust zijn. Björna gaat ook wel slapen, maar is erg vaak wakker om een stukje te gaan lopen. Met haar spitse snuit



en volle peper-en-zout vacht is Björna een opvallende verschijning. Vanaf september is deze ondeugende dame voor weer een jaar geadopteerd door Jolanda Biever en Aad Wallaard.

Over volle vacht gesproken, een andere beer met een uitzonderlijk mooie vacht is Pesho. Tel daarbij op een forse bouw en het mag duidelijk zijn dat deze jongen een imposante verschijning is! Een uiterlijk dat een beetje botst met zijn goedaardige en bijna timide karakter. Deze beer speelt graag met Igor of Duuk, een bezigheid waar hij maar geen genoeg van kan krijgen. Dit in tegenstelling tot het worden opgejaagd door de wolven, waar hij niet zo blij mee is. Maar als hij laat blijken dat hij het niet leuk vindt, laten de wolven hem



direct met rust. Deze vriendelijke reus is vanaf september opnieuw geadopteerd door een anonieme berenbeschermster.

Net als Pesho is Mincho een indrukwekkende beer. Met zijn grote lichaam en brede schouders wekt hij de indruk elke beer de baas te zijn. Maar Mincho beschikt over een zelfde karakter als Pesho; hij gaat confrontaties uit

de weg en houdt niet van conflicten. Net als alle andere beren uit het voormalige fokstation Kormisosh is hij erg gehecht aan zijn vaste plekje en houdt hij niet van veranderingen. Deze krachtpatser is opnieuw geadopteerd door Imar Spaanjaars en Fleur Schreuders.

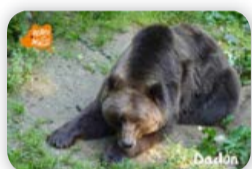


Maleise beer Linh is vrij voor adoptie! Wilt u deze kleine tropische beer adopteren, neem dan contact op via [info@bearsinmind.org](mailto:info@bearsinmind.org).

## Winkeltje

Wilt u een wolf adopteren?  
Ga dan naar [www.BEARSinMIND.org](http://www.BEARSinMIND.org) of stuur een bericht naar [info@bearsinmind.org](mailto:info@bearsinmind.org)

**NEW** **Magneten**  
Alle bewoners van Het Berenbos op een magneet  
€ 3,00 per stuk



Steun de beren door artikelen van Bears in Mind te bestellen. De opbrengst komt geheel ten goede aan projecten voor de bescherming van de beer in het wild en hulp aan de beer in nood. Ook leuk om cadeau te doen! Je kunt al deze artikelen ook bestellen via de webshop op [www.BEARSinMIND.org](http://www.BEARSinMIND.org).

## BESTELBON

Ja, ik steun de beren en wil graag de volgende artikelen bestellen.



PRODUCT	MAAT	AANTAL	KLEUR	PRIJS P.ST.	BEDRAG
Verjaardagskalender				€ 4,95	
Dopper drinkfles + jute draagtas <b>SALE</b>				€ 22,50	
Dopper drinkfles				€ 15,95	
Jute draagtas <b>SALE</b>				€ 9,95	
Zilvertinnen berenhanger (hanger 1 of 2)				€ 4,95	
Zilvertinnen berenlepel (lepel 1, 2, 3, 4, 5 of 6)				€ 9,95	
Geschenkverpakking berenlepels 1 set				€ 49,75	
Postzegels Jubileum (vel 10 stuks)				€ 12,50	
Wolvenkop ketting (verzilverd)				€ 25,00	
Berenkop ketting (verzilverd)				€ 30,00	
Houten pootafdruk				€ 19,95	
Magneten (Maria, Dadon, Björna, Duuk, Igor, Keta, Mincho, Tory, Pesho, Wolke of Wolven) <b>NEW!</b>				€ 3,00	
ECO T-shirt Dames S of M (blauw of wit) / Heren L of XL (wit)				€ 15,00	
ECO T-shirt met BIM logo (alleen in wit) Dames M, L / Heren L, XL				€ 15,00	
Ansichtkaarten, set 10 stuks + enveloppen				€ 6,95	
Ketting met pootafdruk (wolf of lynx)				€ 15,00	

De verzendkosten binnen Nederland bedragen € 3,95. Verzending binnen Europa kost € 11,- en voor overige landen betaalt u € 18,- aan verzendkosten.

Totaal bedrag (inclusief verzendkosten)

Enmalige machtiging SEPA

Naam: Bears in Mind  
Adres: Postbus 9  
Postcode: 3910 AA  
Woonplaats: Rhenen  
Land: Nederland  
Incassant ID: NL71ZZZ411861020000  
Kenmerk machtiging: Bestelling Berekrant 99

Naam: de heer/mevrouw .....  
Adres: .....  
Postcode/Plaats: .....  
E-mail: .....  
Telefoon: .....  
IBAN nummer: ..... Datum: .....

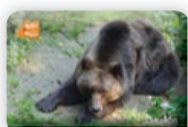
Handtekening: .....



### Magneten



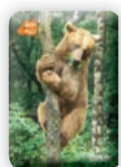
Maria



Dadon



Björna



Duuk



Igor



Keta



Mincho



Tory



Pesho



Wolke



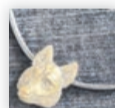
Wolven

**NEW**

### Sieraden



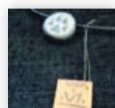
Berenkop



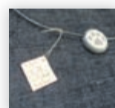
Wolvenkop



Beer

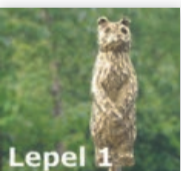


Wolf



Lynx

### Zilvertinnen theelepels met beer



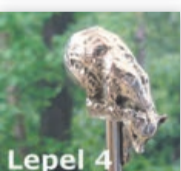
Lepel 1



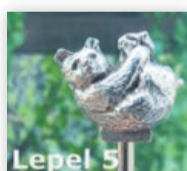
Lepel 2



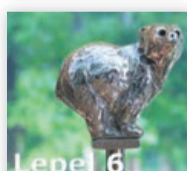
Lepel 3



Lepel 4

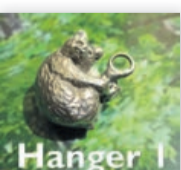


Lepel 5



Lepel 6

### Zilvertinnen berenhangers



Hanger 1



Hanger 2

### Postzegels



### ECO T-shirts



Wit of lichtblauw

Keuze uit 2 opdrukken: het logo van Bears in Mind en een origineel ontwerp van Lucien de Groot met de tekst: 'What's good for bears is good for people.'

Dames S, M  
Heren L, XL



Wit

Vul de Bestelbon in en stuur deze naar Bears in Mind,  
Postbus 9, 3910 AA Rhenen.



# DE BEREN STEUNEN

## Gratis T-shirt

Als u er toch al over dacht om ook een berenbeschermmer te worden, of als u iemand weet die dit overweegt, dan is nu het moment om lid te worden van Bears in Mind. Want als u donateur wordt voor een jaarbijdrage van € 35,- dan ontvangt u namelijk gratis een T-shirt. Het T-shirt is natuurlijk ook leuk om cadeau te doen! In de bon hieronder kunt u aangeven welk T-shirt u wenst te ontvangen. Let op, u ontvangt het shirt alleen bij een minimale jaarbijdrage van € 35,-!



Zowel de dames als de heren T-shirts zijn gemaakt van ecologische katoen, hebben een ronde hals met een dubbelgestikte halsopening, een ribboord aan de nek en zijnaden. Dankzij de labels GITS, Oeko-tex, Nordic Ecolabel en Fairtrade kunnen we met recht spreken van ECO T-shirts! Het design met de pakkende tekst 'What's

good for bears is good for people' is een ontwerp van Lucien de Groot. Voor de actie kunt u bij het dames model kiezen uit maat S of M, en uit de kleuren wit of blauw. Het heren T-shirt is alleen te verkrijgen in maat L en de kleur wit. De actie is geldig t/m 31 december 2018.



Bon voor een beregoed gebaar!



## Berenbeschermmer

Ja, ik word tot wederopzegging berenbeschermmer voor:

€ 25,00  € 30,00  € 35,00  € ..... per jaar

€ 3,00  € 5,00  € 7,50  € ..... per maand

Vanaf € 25,00 per jaar of € 3,00 per maand heeft u de volgende opties:

Ik ontvang de Berekrant graag  per post  per mail  niet

Ik stel  wel /  geen prijs op een uitnodiging voor het jaarlijkse Berefeest.

Ja, ik help de beren met een eenmalige gift van  € 7,50  € 12,50  € 25,00  €.....

Vanaf € 35,00 per jaar kunt u tijdelijk een gratis T-shirt ontvangen (actie loopt t/m 31/12/2018):

Dames:  maat S  maat M  wit  blauw

Heren:  maat L en kleur wit



Dit is een SEPA machtiging. Ik machtig Bears in Mind het ingevulde bedrag af te schrijven van mijn bankrekening.

Naam: Bears in Mind  
 Adres: Postbus 9  
 Postcode: 3910 AA  
 Woonplaats: Rhenen  
 Land: Nederland  
 Incassant ID: NL71ZZZ411861020000  
 Kenmerk machtiging: Donatie Berekrant 99



Naam: de heer/mevrouw .....  
 Adres: .....  
 Postcode/Plaats: .....  
 Telefoon: .....  
 E-mail: .....  
 IBANnummer: .....  
 Datum: .....  
 Handtekening: .....

U kunt deze bon sturen naar: Postbus 9, 3910 AA Rhenen  
 of [info@bearsinmind.org](mailto:info@bearsinmind.org)



## Doneer voor de Beer

### Beregulle gevers!

Bears in Mind ontvangt geen subsidies en is financieel volledig afhankelijk van berenbeschermers, giftgevers, sponsors, en dergelijke. Een greep uit de vele gulle gevers:

H.A.S. Renon	Noord-Brabant
A.L. van Velzen-Heijtmeij	Utrecht
G. Huls	Overijssel
G.S.J. Pomp	Utrecht
A. de Lange	Zuid-Holland
Z. Donova	Utrecht
A. de Boer	Gelderland
M. Willemsen	Zeeland
G.W. de Jong-Halkus	Gelderland
M.A. te Laak	Zeeland
A. Fielmich	Noord-Holland

## Natuurlijk danken wij ook alle overige begunstigers!

### BEREN ALS ERFGENAAM

Weet u dat u Bears in Mind kunt opnemen in uw testament? Als u overweegt (een deel van) uw erfenis ten goede te laten komen aan de beren, dan kunt u Bears in Mind benoemen tot (mede-) erfgenaam!

Kijk voor meer informatie op:

[www.bearsinmind.org/Steun-ons/Beren-als-erfgenaar](http://www.bearsinmind.org/Steun-ons/Beren-als-erfgenaar)  
 of bel 0317 650220

### OOK EEN STUKJE BERENBOS?

Wat is er nou mooier dan symbolisch eigenaar worden van een mooi stukje Berenbos en hiermee de beren in nood helpen. Het Berenbos is opgedeeld in ruim 2000 kavels van ±10 m<sup>2</sup>. Voor € 525,- bent u voor 7 jaar lang 'kaveleigenaar'. U krijgt jaarlijks twee entreekaarten voor Ouwehands Dierenpark en Het Berenbos en natuurlijk een uitnodiging voor het jaarlijkse 'Berefeest'! Op de borden bij de ingang van Het Berenbos plaatsen wij de door u aangeleverde tekst achter uw kavelnummer.

Kijk voor meer informatie op:

[www.bearsinmind.org/Steun-ons/een-stuk-berenbos-kopen](http://www.bearsinmind.org/Steun-ons/een-stuk-berenbos-kopen)  
 of bel 0317 650220



NL 26 TRIO 025.46.92.664  
**BEARS IN MIND**  
 Rhenen

### Colofon

Aan deze krant werkten mee: Koen Cuyten, Bert de Smidt, Annemarie Weegenaar, Erwin van Maanen  
 Eindredactie: Bert de Smidt en Annemarie Weegenaar  
 Opmaak: Wilma Termeer (CardShop.nu,Tiel)  
 Druk: DKZET Offsetrotatie

Voor vragen, opmerkingen, tekeningen of brieven: Bears in Mind, Postbus 9, 3910 AA Rhenen, tel.: (0317) 650220, [info@bearsinmind.org](mailto:info@bearsinmind.org)

Meer informatie: [www.bearsinmind.org](http://www.bearsinmind.org)  
[www.largebearenclosures.com](http://www.largebearenclosures.com)  
[www.bearalert.org](http://www.bearalert.org)

IBAN NL 26 TRIO 025.46.92.664